

здатності забезпечити досягнення освітніх результатів — ключових і предметної компетентностей, що передбачають вироблення вмінь застосовувати здобуті знання, формувати на їх основі власні ставлення й поведінкові норми; соціалізації учнів і розвиток впевненості в собі, вироблення активності, ініціативності, цілеспрямованості, самостійності, відповідальності за результати власної навчальної діяльності.

Отже, у період рішучих освітніх змін, коли сучасного здобувача освіти спонукають до інноваційного типу діяльності, особливої ваги набуває ціннісний аспект освітнього процесу. Компетентісно зорієнтований підручник української мови [1] спрямований на формування передусім відповідальних громадян-патріотів, яким властиве ціннісне ставлення до себе, до родини, суспільства, України, світу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І. Українська мова (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2019. 232 с : іл.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / заг. ред. М. Грищенка. Київ: 2016. 40 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (Дата звернення – 6. 05. 2020 р.)

Онопрієнко Оксана Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ «ЦИФРОВОГО ПОКОЛІННЯ»: ОСОБЛИВОСТІ ДИДАКТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Побудова змісту та процесу початкового навчання у вітчизняній школі спирається на наукові положення дидактики початкової освіти, загальної та вікової психології. Важливою підставою для осучаснення методики і практики навчання молодших

школярів стали дані досліджень особливостей перебігу пізнавальних процесів нинішніх учнів — дітей «цифрового покоління» [1; 2; 3; 4 та ін.]. За висновками дослідників, найбільший вплив на розвиток пізнавальних і поведінкових реакцій учнів, що зараз навчаються в початковій школі, має унікальна ситуація їхнього життєвого простору, а саме: вони водночас взаємодіють з двома світами — реальним і віртуальним. Психологи Л. О. Кондратенко та Л. М. Манилова [5] зауважують, що хоча діти попередніх поколінь також стикалися з елементами віртуальності — дивились фільми або читали книжки про події у вигаданому світі, однак вони будували цей світ у своїй фантазії, творили свої сюжети і діяли в придуманому ними самими вимірі. Попри певну схожість ці явища кардинально різняться — світ фантазії існує виключно в уяві дитини, в той час як віртуальний світ — це певний простір буття, фізичні параметри якого незалежні від дитини. Віртуальний світ діє подібно до реального — життя в ньому вимагає прискореного формування тих здібностей, які допомагають легше виживати в його середовищі.

Ця ситуація розвитку призвела до набуття молодшими школярами низки якостей, що зумовлюють значні проблеми в навчанні і спілкуванні. До їх числа психолог Л. О. Кондратенко [2] відносить зокрема такі: зниження об'єму слухової пам'яті (дітям складно запам'ятовувати навіть незначну за обсягом інформацію); уповільнення розвитку децентрації (у дітей формується центрована на собі поведінка, вони занадто дратівливі, не здатні будувати продуктивні дружні чи ділові взаємини); погіршення аналітико-синтетичної діяльності (порушення процесу аналізу явищ, нездатність осмислювати інформацію, розрізняти навіть протилежні твердження); зменшення об'єму слухової пам'яті (нездатність запам'ятати і відтворити навіть кілька речень); багатозадачність (виникає потреба у фоновому супроводі основної роботи); розосередженість уваги (проблеми із визначенням деталей або суті запропонованого факту); схильність до заміни вирішення задачі перебором варіантів (потреба в наочній схематизації навчальних дій); кліповість мислення (нездатність пов'язати фрагменти в одне ціле) тощо.

Водночас, за даними досліджень психофізіолога М. М. Безруких [1], деякі якості у цих дітей значно краще розвинуті, ніж у їхніх однолітків десятиліття тому. Наприклад, це стосується помітного

збільшення у сучасних дітей обсягу уваги, — вони здатні швидко «сканувати» значний потік інформації й миттєво виділяти за зовнішніми ознаками потрібну. Але до 7–8 років дитина ще погано керує своїми вольовими зусиллями, і довільна діяльність, що організовується за допомогою уваги, легко виштовхується лише цікавими заняттями.

Спостереження за навчальною діяльністю учнів в умовах експериментального навчання засвідчили схильність учнів до самостійного прийняття рішень, яку психологи пов'язують з рефлексом свободи. Діти вже в наймолодшому віці прагнуть самостійно приймати рішення і вибудовувати власну систему дій. Ці та інші особливості «цифрових дітей» зумовлюють організацію такої взаємодії, в якій би використовувались сильні сторони їхнього розвитку й коректувались слабкі.

Урахувавши ці та інші психологічні дані, ми осучаснили методику навчання молодших школярів математики в плані організації дидактичної взаємодії учителя й учнів в освітньому процесі [6]. Так, зважаючи на слабо розвинені в дітей слухові рецептори, навчальний зміст на уроках опрацьовується із використанням різних перцептивних каналів, особливо візуальних. Основні тези пояснень, важливі факти тощо дублюються у письмовій (графічній) формі, кольором або іншими засобами виділяється основне за принципом гіпертекстів, що дозволяє водночас урахувати кліповий характер сприймання учнями інформації. Крім того, навчальний матеріал опрацьовується дозовано з поступовим підвищенням складності, а також із залученням різних видів діяльності. Досвід експериментального апробування навчального забезпечення навчання математики в умовах Нової української школи дозволив зробити низку важливих для вирішення означеної проблеми висновків, а саме: 1) результативність уроку підвищується, якщо уникати мозаїчного подання елементів змісту, натомість більшою мірою зосереджуватись на вирішенні однієї навчальної проблеми; 2) щоб утримувати увагу дітей на основному та уникати відволікання або перевтоми, доцільно чергувати різні види активності, пов'язані з основним питанням заняття; 3) аби досягнути прогресу у розвитку дитини, її навчальна діяльність має відбуватися у зоні найближчого розвитку, оскільки подолання проблем і помірних перешкод забезпечує відчуття задоволення й перемоги, тому в навчанні мають домінувати дослідницькі та пошукові методи,

які створюють умови для самостійного відкриття нового знання чи способу дії. Для активного використання слухових аналізаторів діти залучаються до коментування вголос виконуваних навчальних дій та до аргументування прийнятих рішень. Така організація процесу учіння є обов'язковим елементом діяльності, заснованої на психологічній теорії формування розумових дій П. Я. Гальперіна [7]. Це дозволяє не лише досягнути повноцінного засвоєння змісту, а передусім формувати в дітей способи мислення, що ґрунтуються на операціях аналізу й синтезу. Організація роботи з коментування або пояснення ходу розв'язування математичних задач у парі або групі сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу в умовах міжособистісної взаємодії. Для задоволення рефлексу свободи учням пропонується для вибору на свій розсуд кілька завдань або одного, або різних рівнів складності, але поданих у різноманітних форматах.

Таким чином, наведені приклади організації дидактичної взаємодії між учасниками освітнього процесу показують імовірні шляхи модернізації методик навчання молодших школярів з урахуванням їхніх актуальних особливостей. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Безруких М. М., Сонькин В. Д., Фарбер Д. А. Возрастная физиология : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва, 2003. 416 с.
2. Кондратенко Л. О. Психологія первинної шкільної неуспішності : монографія. Чернівці, 2017. 488 с.
3. Черниговская Т. В. Как научить мозг учиться : видеолекция [Электронный ресурс] URL: <https://deti.mail.ru/teenager/7-mudryh-sovetov-kotorye-pomogut-vam-nauchit-reben/>
4. Ломбина Т. Н., Юрченко О. В. Особенности обучения детей с клиповым мышлением. *Общество: социология, психология, педагогика*. 2018. № 1. С. 45–50.
5. Кондратенко Л. О., Манилова Л. М. Шкільні проблеми дітей інформаційної ери. *Vzdelávanie a spoločnosť*. 2017. № 2. С. 87–92.
6. Сворцова С.О., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків, 2019. 352 с.
7. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий. *Исследование мышления в советской психологии*. Москва, 1966. С. 236–277.